AUTONOMIA SENIORILOR ȘI ÎMBĂTRÂNIREA ACTIVĂ: ELEMENTE DE COEZIUNE

Liliana SALCUȚAN
CZU: 316.346.32-053.9 *vflocosu@rambler.ru*

Ritmul alert al dezvoltării societăţii manifestat prin globalizarea economiei, tendinţei evidente de informatizare a populației, evoluției contradictorii a vieţii economice, sociale, politice și culturale, devin trăsături importante ce marchează societatea modernă. Unul din atributele tradiționale față de vârstnici îl constituia grija și protecția, atenția din partea societății, familiei și a membrilor comunității. În viața lor mai mulți dintre ei și acum rămân activi devenind asigurați, integrați în muncă, dar și în activitatea comunității.

Credinţele sociale şi atitudinile negative faţă de vârstnici s-au manifestat cu acutizare pe parcursul dezvoltării societății omenești, rolul activ fiind atribuit tinerilor și adulților drept forțe de muncă, pe când seniorilor le erau oferite roluri pasive de păstrare a valorilor și tradițiilor.

Pentru ca seniorii sa-şi continue viaţa activă, păstrând statutul profesional, societatea trebuie să fie pregătită pentru acceptarea lor. Problema pensionării „forțate” conduce la excluderea prin discriminare a vârstnicilor, impunându-le astfel statutul de pensionar, ceea ce împiedică afirmarea activismului.

În baza conceptelor dezvoltate de ***teoria activităţii*** (*activitatea, echilibrul, adaptarea la pierderea rolurilor și satisfacția vieții)*, persoana vârstnică poate contribui la dezvoltarea unei percepții noi față de procesul pensionării [1, p.9]. În baza acesteia, îmbătrânirea este o problemă socială care poate fi abordată prin încercarea de a păstra statutul, rolurile și comportamentele similare realizate în etapele anterioare ale vieții seniorului. Astfel, pe măsură ce oamenii se menţin mai activi, ei vor îmbătrâni mai frumos, fie că participă în activităţi informale (*activităţi cu rudele, vecinii, prietenii),* formale (*participarea la activităţi organizate*) ori solitare (*lecturi, vizionări, realizarea unor hobby-uri*). Toate acestea îmbinate formează o stare individualizată a îmbătrânirii, pe care aceștia, adesea n-o observă.

Teoria dezangajării apreciază îmbătrânirea ca fiind un proces progresiv, conştient şi voluntar, de retragere fizică, psihologică şi socială din lumea înconjurătoare, optând pentru o atitudine contemplativă [2, p.121]. La nivel fizic, oamenii îşi reduc treptat activitatea, îşi conservă rezervele de energie, iar la nivel psihologic, apare fenomenul comutării atenţiei asupra problemelor stării de sănătate. Astfel, la nivel social, are loc un proces de retragere mutuală a persoanei din societate, din viața profesională (dacă a fost „respins”), proces care fiind evaluat stabilește gradul de insatisfacție a vieții trăite.

În momentul actual, încă persistă atitudinea negativă asupra îmbătrânirii și bătrâneții. Acest lucru se explică prin faptul că formele patologice de îmbătrânire se întâlnesc destul de des, iar îmbătrânirea este însoțită de durere psihică și fizică. În opinia psihologului *N.F. Shahmatova*, „în esență, limita de vârstă într-un fel sau altul este întotdeauna dureroasă” [3]. Susținătorii acestei viziuni percep că personalitatea omului ce îmbătrânește este însoțită de slăbirea obligatorie de memorie, inteligență și educație, iar trăsăturile psihologice sunt caracterizate de egoism şi conservatorism etc. Manifestarea mentală se exprimă prin declin, pasivitate, apatie psihică și limitarea cercului de interese.

În baza acestor interpretări enunțate supra, considerăm că vârstnicii, pentru a se integra, trebuie să fie autonomi și să îndeplinească anumite activități, să fie independenți, să posede o voința proprie și să dorească să producă schimbări în societatea îmbătrânită.

Conceptele *de îmbătrânire activă* și *autonomie* a seniorilor sunt complementare, devenind esențiale. Astfel, în posedarea autonomiei, persoana este aptă de a-și realiza necesitățile elementare, scopurile care să-i permită dezvoltarea unui minimum de autonomie şi independenţă, cum ar fi: îngrijirea personală, activităţi domestice de bază, mobilitatea esenţială, recunoaşterea persoanelor şi obiectelor, orientarea, înţelegerea şi executarea unor lucruri şi activităţi simple.

Autonomia seniorilor constituie unul din obiectivele prioritare pentru determinarea capacității de control, de confruntare în luarea inițiativei proprii și a deciziilor personale în legătură cu condițiile de

trai, în conformitate cu propriile norme şi preferinţe legate de realizarea activităţilor de bază ale vieţii cotidiene. În acest sens, considerăm că autonomia devine sinonim al termenului de îmbătrânire activă, deoarece, înșiși vârstnicii percep îmbătrânirea activă – drept muncă continuă prin deținerea unui statut profesional, rezultatul căreia este remunerarea (venit suplimentar la pensie).

Procesul de dezadaptare al îmbătrânirii este afectat de caracteristicile personale, cum ar fi: refuzul aplicării unor strategii de rezolvare a problemelor urgente, obiceiul de preluare a unui comportament de stagnare și refuzul de a realiza noi posibilităţi. Acesta este caracteristic pentru vârstnicii care nu au dezvoltat capacitatea de inițiativă și încredere în sine. În momentul pensionării, aceştia se simt neputincioși, pierduți și dobândesc rapid stereotipurile negative de îmbătrânire. Comportamentul seniorilor este caracterizat de protestul împotriva procesului de îmbătrânire, de încercările inutile de a restabili maturitatea trecătoare.

Principalul pentru izolare și disperare a vârstnicilor este sărăcia. Pensiile și beneficiile de stat reprezintă principala sursă de venit, care îi fac să fie autonomi, indiferent de starea de sănătate pe care o au. Ca rezultat, dezechilibrul dintre venituri și cheltuieli ale seniorilor a contribuit la stabilirea unui nivel înalt de sărăcie, izolare și disperare pentru persoanele dezavantajate.

Provocarea de promovare a îmbătrânirii active pentru seniori conduce la accentuarea problemei „muncitorilor bătrâni”, pentru a putea oferi o mică șansă pentru a-și îmbunătăți situația. Totuși, în mai multe domenii, vârstnicii continuă să muncească (*pedagogie, medicină, agricultură* etc.), deoarece incapacitatea acoperirii cheltuielilor la serviciile comunale și creșterea necontrolată a prețurilor la produsele alimentare îi face să fie permanent activi.

Din acest punct de vedere, vom menționa că incapacitatea seniorului de a face față problemelor din perspectiva costurilor serviciilor comunale, prețurilor mari la produsele alimentare, serviciilor de sănătate ș.a., fragilitatea sistemului de pensie și a indexării acestuia, conduce la acceptarea de către aceștia a înjosirilor permanente din partea celorlalte categorii de vârste.

Capacitatea redusă a serviciilor sociale, centrelor de plasament, cluburilor pentru vârstnici a devenit inaptă pentru acoperirea tuturor cererilor (legate de angajarea vârstnicilor în câmpul muncii), fapt ce conduce la o dependență sporită din partea seniorilor față de serviciile sociale. Situația devine complicată din moment ce statul nu reușește să acopere necesitățile de bază ale cetățenilor. Adesea dependența este percepută drept stare cu caracter permanent în care se află persoanele: probleme legate de sănătate, vârstă sau pierderea autonomiei (fizice, intelectuale, mentale) care au nevoie de atenția unei persoane sau susținerii financiare ce ar putea ajuta depășirea sau menținerea situației actuale.

Tendința seniorilor activi constă în încercarea de a prelungi viața activă și după pensionare, ce poate deveni soluție în promovarea îmbătrânirii active. Participarea plenară și eficace la viața economică, politică și socială a societății realizată prin intermediul voluntariatului sau muncii profesionale și pentru comunitate sunt elemente prioritare pentru R. Moldova, fiind prevăzute în MIPAA (Madrid, 2002) [4].

Subliniem faptul că abordarea individuală este necesară şi pentru ca fiecare vârstnic să fie angajat în aceste activităţi, urmează să întreprindă măsuri, care îi aduc satisfacţie şi plăcere, fiind atribuită rezerva de resurse pe care o deţine individul. Ţinem să menţionăm faptul că, la etapa actuală, îmbătrânirea activă nu este posibilă (activitățile fiind stopate de pandemia COVID-19) pentru majoritatea vârstnicilor în condiţiile realităţii din Republica Moldova.

Referințe:

1. SCHOLZ, R. *The encyclopedia of aging*. Springer Publishing Company, 2006. 720 p.
2. CUMMING, E., HENRY, W., *Growing old: the process of disengagement*. New York: Basic Books, 1961. 293 p.
3. ШАХМАТОВА, Н.Ф. Старение. Норма и патология. В: *Психология зрелых возрастов: хрестоматия*. Москва: АНО ПЭБ, 2008, сс. 640-645.
4. *Planul Internațional de acțiuni de la Madrid privind îmbătrânirea*. Chișinău: Pontos, 2006. 56 p. ISBN 978-9975- 72-240-7.